

KRONIKK & DEBATT

Årets
kronikører**Signe Bock Seggaard**, forsker ved Institutt for samfunnsforskning**Guri Tyldum**, forsker ved forskningsstiftelsen Fafo**Lill Egeland**, advokat i Simonsen Vogt Wiig**Guro Slettemark**, generalsekretær i Transparency International Norge**Are Karlsen**, kommunalsjef for kultur, oppvekst og familie i Horten**Bjørn Gudbjørgrud**, styreleder i Norsk Kommunedirektørforum, Kommunedirektør i Sandefjord**Halvard Vike**, professor ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN), forsker ved Telemarkforskning**Carl Fredrik Dons**, dosent ved Institutt for lærerutdanning, NTNU

Velgerinnflytelse ble fjernet med et pennestrøk

På valgdagen om litt under et år har velgerne **INGEN INNFLYTELSE** på hvilke enkeltpolitikere som velges til Stortinget. Det er vel verdt en diskusjon?

Kronikk
Signe Bock Seggaard

signe.b.segaard@samfunnsforskning.no

Om under et år er det stortingsvalg. Perioden siden siste valg har i usedvanlig grad vært preget av skandalesaker blant politikere knyttet til inhabilitet, aksjehandel, reiseregninger og plagiat. Dette har bidratt til mye snakk om tillit - eller kanskje snarere mistillit - til politikere, for ikke å snakke om (mis-)tillit til demokratiet.

Hvilke konsekvenser disse sakene får, avhenger imidlertid helt av hvordan de håndteres.

En ting er hvordan den enkelte politikerne håndterer sin egen sak, en annen ting er hvordan våre institusjoner håndterer sakene.

Så langt kan vi vel konstatere at sentrale institusjoner har tatt sitt ansvar og gjort sin jobb: Dyktige journalister og mediehus har vist at de tar sin rolle som den fjerde statsmakt, på alvor. Det var de som kom

på sporet, og fikk fram sakene i offentligheten.

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité har undersøkt og behandlet flere av sakene. Komiteen har i det store og hele trosset partipolitiske skiller og samarbeidet. Det er viktig at slike institusjoner fungerer for å (gjen-)oppbygge tillit til systemet.

Men hva med tilliten til våre folkevalgte? Hvordan blir den tilveiebrakt og tilkjennegitt?

I vårt representative valgdemokrati spiller velgere og valg som institusjon, en helt avgjørende rolle. Ved å delta i valg tilkjennegir velgere sin støtte til demokratiet, og det er gjennom stemmegivning at velgere uttrykker sine politiske preferanser.

I valghandlingen ligger det derfor også en form for tillitserklæring - eller mangel på det samme.

I Norge er vi så heldige at mange velgere bruker sin stemmerett. Valgdeltakelsen er høyest ved stortingsvalg, men også ved lokalvalg er deltakelsen ganske høy og stabil.

Forskningen vitner om bevisste velgere. Mange velgere skiller valgene fra hverandre. Såkalt stemmedeling er utbredt, og det er langt

ifra gitt at en velger stemmer det samme til stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg.

Mange velgere gjør også rettelser på stemmeseddelen. Ved kommunestyrevalg er det nesten blitt en norm for halvparten av de som deltar, å gi personstemme til en eller flere kandidater og på den måten påvirke den interne kandidatkonkurransen på partilistene.

Og velgernes bruk av personstemmegivning har konsekvenser for valgresultatet. Forskningen viser nemlig at rundt 25 prosent av norske kommunestyrerepresentanter er valgt på grunn av velgernes personstemmer. Dersom det var partienes listeoppsett alene som gjaldt, ville disse personene ikke blitt valgt.

Noen kandidater blir altså belønnet, andre straffet. Det er på denne måten at personstemmegivning kan tolkes som uttrykk for tillit - og indirekte kanskje også mistillit - til enkeltkandidater.

I lys av at skandalesakene som har kommet fram stort sett er knyttet til politikere, ville det opplagte svaret på spørsmålet om hvordan tilveiebringe og tilkjennegj tilliten til folkevalgte være «gjennom vel-

gernes stemmegivning». Men så enkelt er det ikke.

Den nye valgloven, som gjelder ved stortingsvalget i 2025, gir nemlig ikke velgerne noen mulighet for å gjøre rettelser på stemmeseddelen. Velgerne kan kun gi partistemme. Dette i motsetning til ved kommunestyre- og fylkestingsvalg, hvor muligheten for personstemmegivning opprettholdes.

Nå skal det sies at selv om den gamle valgloven ga velgerne mulighet for å gi personstemme til stortingsvalg, så var denne rettigheten mest proforma. Konsekvensene av personstemmene for valgresultatet ved stortingsvalg var rent teoretisk. Det skyldtes det nærmest umulige kravet om at «slike endringer har bare effekt hvis over halvparten av et partis velgere i et fylke gjør akkurat den samme endringen».

Slik sett kan man si den gamle valgloven kunne lure velgerne til å tro at de hadde en innflytelse de faktisk ikke hadde, og få dem til å gi personstemmer som i praksis var verdiløse.

Den nye valgloven er i det minste ærlig. Men uansett; det er tankevekkende at et så viktig aspekt ved velgernes innflytelse gjennom valg

Innlegg sendes til debatt@kommunal-rapport.no. Legg ved portrettbilde.

Innleggene kan bli publisert både i ukeavisa og på kommunal-rapport.no/debatt. Lengde på innlegg er maks 700 ord

Les flere meninger på kommunal-rapport.no/debatt

ILLUSTRASJON: SVEN TVEIT

og stemmegivning ikke får mer oppmerksomhet.

Dette ble endret nærmest med et «pennestrøk», uten nevneverdig debatt:

- ◆ Det er den folkevalgte som enkeltperson, og ikke det politiske partiet som hen representerer, som tildeles stortingsmandatet.
- ◆ Det er mulig å gjøre rettelser på valglistene til kommunestyre- og fylkestingsvalg, det har Stortinget besluttet.
- ◆ Valglovutvalgets flertall anbefalte å innføre en reell ordning for personvalg ved stortingsvalg fordi det «anses som en utvidelse av demokratiet».
- ◆ Norske velgere er kjent med og bruker i stor utstrekning sin rettighet til å gi personstemme når det er mulig - ved lokalvalg.

På toppen av dette kommer at når velgerne ikke kan påvirke den interne kandidatkonkurransen på partilistene gjennom personstemmegivning, blir partienes listeoppsett alene avgjørende for hvilke kandidater som velges.

Dette er tankevekkende, gitt at partienes forankring hos velgerne samtidig blir svakere. Medlemstal-

Det er tankevekkende at et så viktig aspekt ved velgernes innflytelse gjennom valg og stemmegivning ikke får mer oppmerksomhet.

lene går stort sett kun en vei, og det er ned, og velgernes partiidentifikasjon er blitt mer omskiftelig.

Utviklingen avspeiler en mer generell tendens: En individualisering og personifisering av politikkene på godt og vondt.

Tenk bare på hvordan enkeltpolitikere kommuniserer direkte med velgerne gjennom sosiale medier, eller hvordan skandalesaker knyttes til enkeltpersoner gjennom bruk av personnavn som «Solberg-saken», «Brenna-saken», «Borten Moe-saken» og så videre.

Personer og ikke kun partier er en del av dagens politiske landskap, men på valgdagen om litt under et år har velgerne ingen innflytelse på hvilke enkeltpolitikere som velges til Stortinget. Dette i motsetning til i Danmark, hvor personstemmegivning er utbredt og har stor innflytelse på hvilke politikere som velges til Folketinget. [SBS2]

Det handler kanskje ikke om å gi velgerne all makt, men å balansere makten mellom velgere og partier når det gjelder valg av enkeltpolitikere - som ved lokalvalg. Det er vel verdt en diskusjon?

Varig tilrettelagt arbeid (VTA) er et arbeidstilbud for utviklingshemmede og mennesker som har behov for tilrettelegging. ILLUSTRASJONSFOTO: COLOURBOX.COM

Ulønnsomt å kutte VTA-plasser

Å kutte arbeidsmarkedstiltaket VTA vil gi kommuner ekstra kostnader.

Ifølge KS styrer kommunesektoren mot et underskudd på 15 milliarder kroner bare i år. Selv om regjeringen vil bevilge 5 milliarder kroner ekstra både i år og neste år, er det mange som vil slite med å få endene til å møtes.

Det betyr at de må kutte i tjenestene til innbyggerne, og flere har allerede begynt å sikte kniven inn mot Varig tilrettelagt arbeid (VTA), som er et arbeidstilbud for utviklingshemmede og mennesker som har behov for tilrettelegging.

VTA ble opprettet for å hjelpe kommunene etter HVPV-reformen. De utviklingshemmede flyttet fra sentralinstitusjonene og tilbake til sine hjemkommuner. Samtidig ble det lovfestet at de hadde krav på et arbeids- eller aktivitetstilbud.

VTA er i all hovedsak et statlig finansiert tilbud, og det betaler 75 prosent av kostnaden. Kommunen bærer ikke den største utgiften, og støtten forsvinner naturligvis med et kutt i tiltaksplasser.

Ved å si opp avtalen med Nav vil de som mister jobben, ha krav på annen aktivitet. Det kan de få gjennom aktivitetssentre i kommunen, men disse må oftest øke bemanningen - uten statlig støtte. I tillegg er VTA-ansatte ofte krevende brukere. Uten daglig aktivitet i form av arbeid vil mange av dem legge beslag på andre kommunale tjenester.

Vi skal heller ikke glemme at bedrifter med VTA-ansatte leverer mange

tjenester tilbake til kommunene. Sentrale tjenester som vask av tøy for helseinstitusjoner, vedlikehold av eiendom og lignende må dermed tas over av øvrige ansatte.

VTA-plasser er også et knapphetsgode, og det er lange ventelister på å få tilbudet. Hvis kommunen sier opp VTA-plasser de har blitt tildelt fra Nav, er dette en irreversibel beslutning, siden plassen som regel faller en annen kommune.

På toppen av dette kan et kutt ha store konsekvenser for enkeltindivider. VTA er gjerne den eneste muligheten de har. De kan være tapt for arbeidslivet hvis de mister tilbudet.

Vi forstår at kommunene må spare penger. VTA er imidlertid et dårlig sted å starte, siden det faktisk bidrar til bedre kommuneøkonomi.

Det skjer ikke bare gjennom statlig finansiering, men også gjennom den betydelige gevinsten som ligger i arbeidskraft og produktjonsevne hos den enkelte ansatte.

I stedet for å se på VTA som en ren utgiftspost, bør kommunedirektørene heller se på hvordan bedriftene kan være en ressurs for bedre og billigere tjenester. Vi stiller mer enn gjerne opp for å vise det store potensialet.

Rune Kvarme
Samfunnsbedriftene

